

Gebelik, doğum, lohusalık ve bebek bakımına ilişkin geleneksel uygulamalar (Karaman örneği)

Hatice Yalçın

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Öğretim Görevlisi

SUMMARY : Yalçın H. (Karamanoğlu Mehmetbey University Health High School). Traditional practice related to pregnancy, the natal and postnatal period and baby care (Karaman sample). Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi 2012; 55: 19-31.

This research was planned to describe the traditional practices related to pregnancy, childbirth, puerperality, and child care among women in Karaman and the relation with sociodemographic characteristics. Women who gave birth at least once and who belonged to a low sociocultural level constituted this research basis, in which a screening model was used. An interview form was prepared according to literature information and was conducted face-to-face (N=195). Data were analyzed with arithmetic average, and significance of a contrast point between traditional practices according to sociocultural characteristics was analyzed with t-test. Of the women who contributed to this research, 76.4% of them stated that women who cannot have a baby are “massaged on the middle back” by traditional midwives in order to have a baby, 77.9% stated that an herb (Fatma Ana Eli) can be used to ease childbirth, 75.8% stated that a red-colored syrup (bogard) can be used to ease childbirth, 64.1% stated that the baby and mother should not be left alone for 40 days, 58.9% stated that the babies were “salted”, and 66.1% stated that the baby’s legs were swaddled for obtaining normal shape. In light of the research results, constant and regular educational courses for women related to inappropriate traditional practices are suggested.

Key words: traditional practice, baby care.

ÖZET: Araştırma Karaman’da kadınların gebelik, doğum, lohusalık ve bebek bakımına ilişkin geleneksel uygulamalarını ve sosyo-demografik özellikleri ile ilişkilerini tanımlamaya yönelik planlanmıştır. Tarama modeli kullanılan araştırmanın evrenini en az bir kez doğum yapmış sosyokültürel düzeyi alt düzeyde olan kadınlar oluşturmaktadır. Literatür bilgilerine göre hazırlanmış olan görüşme formu, yüz yüze görüşerek yapılmıştır (N=195). Veriler yüzdelik ve aritmetik ortalama; sosyodemografik özelliklerine göre geleneksel uygulamalar arasında fark puanlarının anlamlılığı da t-testiyle incelenmiştir. Araştırmaya katılan kadınlardan %76.4’ü çocuğu olmayan kadınların çocuk sahibi olabilmek amacı ile “ara ebesine” ölçtürüp bel çektirdiğini; %77’si rahime şeker, katran, soğan gibi şifalı bitkilerle karıştırılan pamuk koyulduğunu; %77.9’u doğumu kolaylaştırmak için “Fatma Ana Eli” isimli bitki kullanıldığını; %75.8’i albasmasın diye kırmızı şerbet ikram edildiğini; %64.1’i kırklı çocuk ve kadının yalnız bırakılmadığını; %58.9’u bebeğin tuzlandığını, %66.1’i kundağa sarılan bebeklerin bacaklarının düzgün olacağına inandıklarını belirtmişlerdir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda; kadınlara yanlış geleneksel uygulamalar konularında sürekli ve düzenli eğitimlerin yapılması önerilmiştir.

Anahtar kelimeler: geleneksel uygulamalar, bebek bakımı.

Günümüzde, özellikle gelişmekte olan ülkelerde gebelik, doğum ve doğum sonu dönemde yaşanan yanlış uygulamalardan dolayı birçok anne ve bebek yaşamını yitirmektedir. Ana

çocuk sağlığı sorunları olarak adlandırılan bu durum ülkemiz için de öncelikli bir sorun olmaya devam etmektedir. Ülkemizde halen doğumların mahalle ebesi tarafından

Tablo I. Araştırma kapsamına alınan kadınların sosyodemografik özellikleri (n=195).

Sosyodemografik Bilgiler	n	%
Yaşları		
20'den küçük	6	3
21-25 yaş	39	20
26-30 yaş	47	24.1
31-35 yaş	54	27.6
36-40 yaş	42	21.5
41 ve daha büyük	36	18.4
Medeni hal		
Evli	179	91.7
Bekar	14	7.1
Dul	2	1
Eğitim durumları		
Okur-yazar değil	4	1
İlkokul mezunu	117	60
Ortaokul mezunu	56	29.7
Lise mezunu	18	9.2
Evlilik süresi		
1-5 yıl	39	20
6-10 yıl	47	24.1
11-15 yıl	59	39.2
16-19 yıl	36	18.4
20 yıldan fazla	14	7.1
Gebelik, bebek bakımı hakkında bilgi kaynakları		
Almadı	4	2.1
Aile büyüklerinden	76	38.9
Sağlık personelinin	48	24.6
Yazılı kaynaklardan	19	9.7
İnternette	48	24.6
İlk gebelik yaşı		
18 yaştan küçük	27	13.8
18-25 yaş	71	36.4
26-35 yaş	74	37.9
36 yaştan büyük	23	11.7
Çocuk sayısı		
Yok	6	3
1 çocuk	31	15.8
2-3 çocuk	107	54.8
4-5 çocuk	46	23.5
6 ve daha fazla	5	2.5
En son doğan bebeğin cinsiyeti		
Kız	91	51.7
Erkek	85	43.5
Doğumu yaptığı yer		
Hastanede	113	64.2
Evde	63	35.7

yapıldığı, çocuk bakımı ile bilgilerin daha çok ailedeki büyüklerden öğrenildiği ve çocuklar hastalandıkları zaman öncelikle geleneksel inançlara göre tedavi edilip, iyileşemeyeceği anlaşıldığında doktora götürüldüğü çok sayıda çalışmada belirtilmektedir.¹⁻⁴

Toplumun inanç, gelenek, değer ve kültürleri ile ilgili yaptıkları geleneksel yöntemler;

kulaktan kulağa aktarılan yöntemlerdir. Gelişmiş toplum ve bölgelerden gelişmemiş toplum ve bölgelere doğru gidildikçe tedavi biçimlerinin form değiştirerek daha akıl dışı bir hal aldığı, eğitim ve sağlık hizmetlerine yeterince ulaşamayan bölgelerde ise insanların, gerektiğinde kendi hekimliğini kendilerinin yaptığı görülmektedir.^{5,6} Gelenek ve göreneklerin

Tablo II. Çocuğu olmayan kadınların çocuk sahibi olabilmek için yaptıkları uygulamaların dağılımı (n=195).

Uygulamalar*	n	%
“Ara ebesi”nde kadının beli çektilir, “ölçtürülür” (ara ebesi kadının kasıklarında sertlik, iltihap belirlerse şifalı bitkileri rahmine koyar ya da kasıklarına kuşak sarıp rahimi yukarı kaldırır)	149	76.4
Rahime şeker, katran, sıvı yağ, soğan vb şifalı olduğuna inanılan bitki ve baharatlarla karıştırılan pamuk yerleştirilir	150	77
Çocuğu olmayanlar hacca giderler ve Arafat Dağı’nda vakfe (bekleme, haccın temel farzı) yaparlarken dağın toprağına bebek resmi çizer ve dua ederler	119	61.2
Bal, böğürtlen, ebegümeci, karanfil vb bitkiler karıştırılıp gebe kalması istenen kadına içirilir veya yedirilir	171	87.6
Kırk gebe kadından para toplanıp, paralar hacca giden birisine verilir	93	47.6
Hicaz’dan veya hacdan getirilen et, buğday yedirilir	77	39.4
Doğum yapmış bir kadının eş’inin (plasentasının) üzerine, çocuğu olmayan kadın, plasenta soğuyuncaya kadar oturtulur	58	29.7
Kaplıcaya gidilir	72	36.9
Şifalı bitki kaynatılan kazana kadın oturtulur	32	16.4
Diğer (üşütülmemeye çalışılır, ağır kaldırmaz, halı çırpamaz vb)	72	36.9

*Çalışmaya katılanlar, birden fazla cevap vermişti.

yoğun olarak yaşandığı doğum, lohusalık, evlenme gibi kadının ve bebeğin en hassas olduğu dönemlerde, onları çeşitli tehlikelerden korumak, kutsamak ve onları yeni dönemine hazırlamak için birtakım âdetler, tören, dinsel ve büyüsel işlemler uygulanmaktadır.⁷

Karaman’da gebelik, doğum, lohusalık ve bebek bakımı sürecindeki geleneksel uygulamaları ve inançları kapsayan bir çalışma bulunmamaktadır. Bu araştırma “kadınların gebelik, lohusalık ve bebek bakımına ilişkin fonksiyonel olmayan inançları ve bilgileri nelerdir ve bu inançları ile ilgili sosyo-demografik özellikler ile ilişkili midir?” problemine yönelik olarak planlanmıştır.

Materyal ve Metot

Tarama modeli kullanılan bu araştırma, veri toplama araçlarına dayalı bilgiler üzerinde yürütülmüştür. Araştırmanın genel evrenini en az bir kez doğum yapmış sosyokültürel düzeyi alt düzeyde olan kadınlar oluşturmaktaydı. Çalışma evreni olarak Karaman’da alt sosyokültürel düzey mahallelerde oturan ve en az bir kere gebelik ya da doğum yaşamış olan kadınlar alındı. Bu kadınlara araştırmacı tarafından literatür bilgilerine göre hazırlanmış olan “Gebelik, Lohusalık ve Bebek Bakımına İlişkin Fonksiyonel Olmayan Uygulamalar” konulu görüşme formu, yüz yüze görüşme yöntemi ile uygulandı. Görüşme formlarının uygulanması,

araştırmacı ve anketörler tarafından soruların tek tek okunup cevabının not edilmesi şeklinde yapıldı 195 kadın ile görüşülerek kadınların gebelik, lohusalık ve bebek bakımına ilişkin bilgileri alındı. Veri toplama aracı, konuya yönelik geleneksel inanç ve uygulamalarının değerlendirilmesi için yapılan araştırmalardan ve literatür bilgilerinden yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlandı. Çalışmaya katılmayı kabul eden kadınlarla, anketörler tarafından yüz yüze görüşülerek veriler toplandı. Elde edilen bilgiler yüzdelik ve aritmetik ortalama; sosyodemografik özelliklerine göre gebelik, lohusalık ve bebek bakımına ilişkin fonksiyonel olmayan uygulamalar arasında fark puanlarının anlamlılığı da t testi ile incelendi.

Bulgular

Araştırmamıza katılan kadınların %91.7’i evli, %60’ı ilkokul mezunu, %39.2’i 11-15 yıllık evlidir. Kadınlara gebelik, doğum, bebek bakımı konularında hangi kaynaktan bilgi aldıkları sorulduğunda, %38.9’u aile büyüklerinden, %24.6’ı ise internetten ve yine %24.6’ı sağlık personelinden bilgi aldıklarını ifade etmişlerdir. %37.9 oranındaki kadının gebelik yaşınının 26-35 olduğu belirlenmiştir. Araştırmamıza katılan kadınlar arasında eğitimini lisans ve lisansüstü yapan bulunmamaktadır. Okur-yazar olmayan kadınların tamamı 50 yaş üzerindedir. Çocuk sayısı bakımından incelendiğinde çalışma

Tablo III. Doğacak bebeğin cinsiyet tahminine yönelik inanç ve uygulamaların dağılımı (n=195).

Uygulamalar*	n	%
Gebenin başına tuz atılır, başı kaşınırsa kız, burnu kaşınırsa erkek olur	162	83
Gebe kadının haberi olmadan makas ve bıçak minderin altına, değişik taraflara konur, gebe makas tarafına oturursa kız, bıçak tarafına oturursa erkek olur	148	75.8
Su dolu bardağa annenin sütü sıkıp suyun üstünde dağılırsa kız, dibe inerse erkek olur	87	44.6
Gebe çirkinleşirse erkek, güzelleşirse kızı olur	168	86.1
Gebenin burnu büyürse erkek olur	69	35.3
Karın büyükse erkek, kalça büyükse kız olur	91	46.6
Gebelikte yüzde çiller olursa erkek olur	65	33.3
Meme ucu koyulaşırsa erkek olur	79	40.5
Gebe kadının alyansı alınarak ipe bağlanır ve el bileğinin üstünde hareketsizce tutulur, alyans daire şeklinde dönerse kız, yatay hareket ederse erkek olur	152	77.9
Gebe çok uyursa kız olur	97	49.7
Gebelikte bebek hareketliyse erkek olur	127	65.1
Gebelikte göbek çizgisi koyulaşırsa erkek olur	77	39.4
Gebelikte rüyada altın görürse kız olur	64	32.8
Tarlada kazma kazarken çivi görürse erkek, boncuk görürse kız olur	58	29.7
Diğer (kadının karnında kız çocuğu geç, erkek çocuğu erken canlanır; kadın ayak ayak üstüne atabilirse kızı, atamazsa oğlu olur vb)	166	85.1

*Kaynak kişiler, birden fazla cevap vermişlerdir.

grubundaki kadınların %54.8'inin 2-3 çocuğa sahip olduğu belirlenmiştir (Tablo I).

Çocuğu olmayan kadınların çocuk sahibi olabilmek için yaptıkları uygulamaların dağılımı sunulmuştur. Araştırmaya katılan kadınlardan %76.4'ü, çocuğu olmayan kadınların çocuk sahibi olabilmek amacı ile "ara ebesi" adı verilen kadınların yaptıkları "ölçme ve bel çekme" yapıldığını belirtmektedirler (Tablo II).

Araştırmamıza katılan kadınların %86'sı gebelikte anne adayının çirkinleştiğinde erkek, güzelleştiğinde ise kız bebek olacağına inanıldığını; %75.8'i gebe kadının haberi olmadan makas ve bıçak minderin altına değişik taraflara konup gebe makas tarafına oturursa kız, bıçak tarafına oturursa erkek olur inancının yaygın olduğunu; %83'ü ise gebenin başına tuz atıldığını, başı kaşınırsa kız, burnu kaşınırsa erkek olur inancının yaygın olduğunu belirtmişlerdir (Tablo III).

Araştırmaya katılan kadınların %88.2'i gebe kadının güzel olan her şeye baktığında bebeğinin de güzel olacağına inanıldığını; %78.9'u gebenin karnında bebek ilk hareket ettiği zaman kadın kime bakarsa bebeğinin ona benzeyeceğini; %81.5'i gebenin ciğer yiyip elini yıkamadan kendi yanağına koyarsa, çocuğun da

aynı bölgesinde leke, ben ya da iz olacağına inandığını belirtmişlerdir. Ayrıca, kadının kocasını çok sevmesi durumunda, doğacak çocuğun babaya benzediğine, eğer erkek karısını çok severse doğacak çocuğun anneye benzediğine; gebe nar yerse çocuğun dişlerinin nar tanelerine benzeyeceğine inanıldığı (%47.6); kadın yumurta yerse çocuğun kafasının yumurta gibi olacağına inanıldığı (% 38.4) belirtilmiştir (Tablo IV).

Araştırmaya katılan kadınların %77.9'u doğumu kolaylaştırmak için "Fatma Ana Eli, Mercan Ana Eli" gibi isimler alan bir bitki kullanıldığını; %76.4'ü doğum kolay olsun diye kadının bol bol hareket edip ev işleri yaptığını, fazla kilo almaması gerektiğini; %58.4'ü bebeğin çıkıma geldiği zaman genital organa zeytinyağı döküldüğünü; %69.7'si zor doğumlarda bebeğinin tam çıkım anına gelmesi durumunda kadının karnına kuvvetli bir kadının dirsekleriyle bastırıldığını belirtmişlerdir (Tablo V).

Araştırma kapsamındaki kadınların %75.8'i plasentanın çıkması geciktiğinde doğum yapan kadının karın üzerinden bastırıldığını veya kuşak bağlandığını; %64.6'ı süt ya da sıcak su buharına oturtulduğunu, %57.4'ü kadına sarmısak veya soğan koklatıldığını belirtmişlerdir. Ayrıca yeni doğum yapan kadının sağlığının korunmasına ilişkin lohusa ve

Tablo IV. Gebenin baktığı, yediği veya yaptıklarıyla ilgili inanışlara yönelik inanç ve uygulamaların dağılımı (n=195).

Uygulamalar *	n	%
Gebe, güzel kimselere veya güzel olan her şeye bakarsa, çocuk güzel olur	172	88.2
Çocuk gebenin karnında ilk hareket ettiği zaman, kadın ilk olarak kime veya neye bakarsa çocuk ona benzer	154	78.9
Kadın, sık sık aynaya bakarsa doğacak çocuk kendine benzer	93	47.6
Kadın sık sık gökyüzüne bakarsa doğacak çocuğun gözü mavi olur. Yeni doğmuş aya bakarsa çocuğu ay gibi nurlu olur	68	34.8
Kadın sık sık sakız çiğnerse çocuğu hem sık sık kaka yapar hem de geveze olur	87	44.6
Tavşan yiyen gebe kadının çocuğunun dudağı yirik (yarık, kesik) olur. Aynı zamanda çocuk korkak olur ve çocuk gözleri açık uyur	91	46.6
Kadın balık yerse çocuğu balık ağızlı olur, çocuğun kemikleri zayıf olur. Aynı zamanda çocuk sümüklü, salyalı olur	67	34.3
Elma yerse çocuk elma yanaklı olur	121	62
Çiğer yiyip elini yıkamadan kendi yanağına koyarsa, çocuğun da aynı bölgesinde leke, ben ya da iz olur	159	81.5
Kadın eğer kocasını çok severse, doğacak çocuk babaya benzer. Eğer erkek karısını çok severse, doğacak çocuk anneye benzer	114	58.4
Nar yerse çocuğun dişleri nar tanelerine benzer	93	47.6
Kadın yumurta yerse çocuğun kafası yumurta gibi olur, yumurta yerse çocuk beyaz olur	75	38.4
Gebe kadın, kapı eşiğine oturmaz	149	76.4
Mübarek gecelerde, bayramlarda, kandil gecelerinde cinsel ilişki olmamalı	177	90.7
Diğer (Hıdırellez günü kapıyı kilitleyip açarsa, çocuğun ağzı “dilik” (kesik) olur; gebe dişini çektirirse, çocuk geri zekalı veya deli olur vb)	182	93.3

* Kaynak kişiler, birden fazla cevap vermişlerdir.

çocuğun üşütmemesi için kadının, doğumdan önce özel olarak hazırlanmış, elenmiş, torbalara konmuş toprağa yatırıldığını belirtenlerin oranı da %44.6'dır (Tablo VI)

Araştırmamıza katılan kadınların %75.8'i albasmasını diye gelenlere kırmızı şerbet ikram edildiğini; %64.1'i kırklı çocuk ve kadının yalnız bırakılmadığını, kırk gün dışarı çıkarılmadığını; %62.5'i anne ve çocuk yalnız kalırsa başuçlarına Kur'an, demir, ekmek ve süpürge konduğunu; %57.9'u ziyarete gelen birisinin aynı gün başka bir kırklı kadına gitmediğini, düğün evinden, ölü evinden çıkan kimsenin lohusa ziyaretine gitmediğini, aksi halde bebeğin “aydaş” olduğunu ve kadını “albastığını” belirtmişlerdir (Tablo VII).

Araştırmamıza katılan kadınların %58.9'u bebeğin koltuk altı, kasıkları, boynu gibi en çok terleyen bölgelerinin tuzlandığını, %57.9'u bebeğin terinin kokmaması için tuzlandığını, %44.6'ı bebeğin ileride yakalanabileceği hastalıklardan arınması için tuzlandığını, %33.8'i bebeğin teninin güzel ve düzgün olması

için tuzlandığını belirtmişlerdir (Tablo VIII).

Araştırmaya katılan kadınların %66.1'i kundağa sarılan bebeklerin bacaklarının düzgün olacağına inandıklarını; %54.3'ü kundağa sarılan bebeğin boyunun uzun olacağını; %50.7'i elleri ve ayakları sıkıca sarılan bebeğin daha hızlı gelişeceğini; %44.1'i kundak ne kadar sıkı olursa, bebeğin kaslarının da o kadar sıkı olacağını; %39.4'ü kundağın üzerine bebeğin başı da sımsıkı sarılırsa kafasının “yelli” olmayacağını, bebeğin akıllı olacağını söylemişlerdir. Araştırmaya katılanların %42'i bebeklerini kendilerinin ya da doğumdan sonra bebeğin bakımını üstlenen aile yakınlarının bebeği kundakladığını; % 23.5'i höllüğe belediklerini ya da höllüğün yararına inandıklarını belirtmişlerdir (Tablo IX).

Araştırmaya katılan kadınların %51.7'i bebeğin göbeği kuruduktan sonra nereye atılırsa veya gömülürse çocuğun ileride o mesleğe sahip olacağını; %49.7'i göbek kesilirken, evdeki büyüklerden birinin ya da hatırı sayılan birinin adının konduğunu; %31.2'i kuruyan göbek evde bir yere gömülürse bebeğin evde ya da

Tablo V. Doğumun kolay olması için yapılan inanç ve uygulamaların dağılımı (N=195).

Uygulamalar*	n	%
Doğumu kolaylaştırmak için "Fatma Ana Eli, Havva Ana Eli, Meryem Ana Eli, Mercan Ana Eli" gibi isimler alan bir bitki kullanılır	152	77.9
Doğum kolay olsun diye kadın bol bol hareket eder, ev işleri yapar, fazla kilo almaz	149	76.4
Doğum zor olmaya başlayınca kadının örülü saçları, düğümlü eşyaları, kocasının ayakkabı bağı vb. düğümleri çözülür	41	21.5
Kolay doğum için sancısı başlayan kadın merdiven indirilip çıkartılır	95	48.7
Kolay doğum için şerbet, tereyağ, pekmez içirilir, yağlı ekmek yedirilir	112	57.4
Hocaya okutulmuş bir kuşak kadının beline bağlanır	87	44.6
Sancısı başlayan kadına tuzlu su içirilip öğürme hissi oluşturulur. Kustukça bebeğin aşağı inip kolay doğacağına inanılır	64	32.8
Bebeğin çıkıma geldiği zaman genital organa zeytinyağı dökülür	114	58.4
Bebeğin tam çıkım anına gelmesi durumunda kadının karnına kuvvetli bir kadın dirsekleriyle bastırır	136	69.7
Evdeki tüm kilitli eşyalar açılır (sandık, kapı, dolap vb)	59	30.2
Diğer (samanın atıldığı su kaynatılıp buharına kadın oturtulur; yumurta kabuğu dövülerek sütle veya çay ile içirilir; rahat doğum yapan bir kadının elinden veya eteğinden su içirilir vb)	167	85.6

*Kaynak kişiler, birden fazla cevap vermişlerdir.

eve yakın bir yerlerde kalacağını; % 27.1'i, göbek kesilirken kullanılan aletin (makas, taş, bıçak vb) bol akan suda yıkandığını, böylece bebeğin su gibi akan bereketli bir ömrü olacağını belirtmişlerdir. Ayrıca doğum sonunda bebeğin göbeği ile ilgili yapılan uygulamalar konusunda bebeğin göbeğinin makas, jilet veya bıçakla kesildiğini (%69.2); kız bebeklerin göbeğinin evine bağlı, temiz olsun diye evin içine gömüldüğünü (%65.1); terzi olsun diye dikiş makinesinin çekmecesine konduğunu (%57.4); gülyüzlü olması için gül ağacının dibine gömüldüğünü (%46.6); zeytinyağı ile göbeğin yağlandığını, süt kaymağı ya da pise sürüldüğünü (%49.2) belirtmişlerdir (Tablo X).

Araştırmaya katılan kadınların %55.3'ü sarılığın geçmesi için bebeğin sarı kundağa belendiğini, sarı yazma örtüldüğünü; %42'i çocuğa altın takıldığını; %34.3'ü sarı renkli kıyafetler

giydirildiğini; %29.2'i doğumdan sonra şekerli su vermenin bebeğin sarılığını geçireceğini belirtmişlerdir (Tablo XI).

Araştırmaya katılan kadınların %50.2'i aydaş çocuğun bir Ocak'a götürüldüğünü, orada çocuğa mayalı ekmek yedirildiğini ve çıkınca bir fakir sevindirilirse aydaşın iyileşeceğini; %41.5'i aydaş olan çocuğun mezarlık etrafında üç kez dualar okuyarak gezdirildiğini; %40'ı aydaş çocuğun türbeye götürüldüğünü, çıkışta hiç kimse ile konuşmadan yedi yetime sadaka verilirse aydaş çocuğun iyileşeceğini; %36.9'u doğduktan sonraki üç ay içinde çocuk palazlanmazsa (büyümez veya gelişmezse) aydaş olduğunu ifade etmişlerdir (Tablo XII).

Tartışma

Araştırmamızın sonuçlarına göre %60'ı ilkokul mezunu olan araştırma kapsamındaki kadınlar, "ara ebesi"nin yaptığı "ölçme ve

Tablo VI. Lohusalık döneminde yapılan inanç ve uygulamaların dağılımı (n=195).

Uygulamalar*	n	%
Plasantanın çıkması gecikirse, karın üzerinden bastırılır, kuşak bağlanır	148	75.8
Plasantanın çıkması gecikirse süt ya da sıcak su buharına oturtulur	126	64.6
Plasantanın kolay çıkması için kadına sarmısak veya soğan koklatılır	112	57.4
"Eş" toprakta düşer inancı ile kadının altına ısıtılmış höllük (killi toprak) konur	135	69.2
Lohusa ve çocuk üşütmesin diye; kadın, doğumdan önce özel olarak hazırlanmış, elenmiş, torbalara konmuş toprağa yatırılır.	87	44.6
Diğer (kadının kendi saçını ağzına sokulur, kadının koltuk altlarından tutulup sallanır vb)	81	41.5

*Kaynak kişiler, birden fazla cevap vermişlerdir.

Tablo VII. Albasması (alkarısı) ve kırklama ile ilgili geleneksel inanç ve uygulamaların dağılımı (n=195).

Uygulamalar*	n	%
Ziyarete gelen birisi, aynı gün başka bir kırklı kadına gitmez, düğün evinden, ölü evinden çıkan kimse loğusa ziyaretine gitmez. Aksi halde bebek “aydaş” olur, kadını “albasar”.	113	57.9
Kırklı çocuk ve kadın yalnız bırakılmaz, kırk gün dışarı çıkarılmaz	125	64.1
Albasmanın diye gelenlere kırmızı şerbet ikram edilir	148	75.8
Kırklı kadın değirmene, fırına gitmez, eşikten atlamaz, düğüne gitmez, eve yabancı kabul edilmez	99	50.7
Anne ve çocuk yalnız kalırsa başuçlarına Kur’an, demir, ekmek ve süpürge konur	122	62.5
Albasması olmasın diye orak ucuna soğan veya sarımsak takılıp kapının arkasına asılır	39	20
Eve elbiselik kumaş, et, tuz gibi yeni şeyler gelirse, kadına “o seni basmadan sen onu bas” diyerek yere ayağıyla bir şey ezer gibi bastırılır	85	43.5
Albasmanın diye bebeğin kirli bezi yıkanınca suyu dışarı dökülmez	62	31.7
Diğer (albasmanın diye lohusanın odasına tabanca, tüfek konmaz; yavrulayacak kedi eve alınmaz; sabun, kazan, gazyağı alınıp verilmez; yeni nikâhlılar bebeğin odasına girmez vb)	78	40

*Kaynak kişiler, birden fazla cevap vermişlerdir.

bel çekme” işlemi sonrasında kolaylıkla gebe kalınacağına inanmaktadır. Anadolu’daki çoğu yörede çocuksuzluk ve bu dertten kurtulma çareleri daha çok kulaktan kulağa yayılan uygulamalardandır. Çocuksuzluğun sorumlusu olarak kadının görülmesi Anadolu’da yaygındır. Bazı yörelerde erkeğin doktora gitmesi günah ve ayıp sayılmaktadır.^{1,7-12}

Araştırmaya katılan kadınların %77’si rahime şeker, katran, sıvı yağ, soğan gibi şifalı olduğuna inanılan bitki ve baharatlarla karıştırılan pamuk, buhara, kızgın taş, kiremite oturma, bele yakı yakma, karnı ve kasıkları çektirme, kaplıcalara gitme, belirli gıdaları sık sık yeme gibi uygulamaların yapıldığını belirtmişlerdir. Kaynak kişiler tarafından ısıtıcı, yakıcı, iltihap sökücü ya da yumuşatıcı özelliğe sahip çeşitli madde ve otlarla yapılan buğuyla rahim yolunun açılması ve iltihabın kurutulmasının amaçlandığı açıklanmıştır. Başçetinçelik⁴ çalışmasında buğusuna en çok

oturulan ürünlerin yeşil sebzeler, süt ve tavuk pisliği olduğu açıklamaktadır.⁴ Bu araştırmadaki tavuk pisliğinin tıbbi bir sağaltıcı özelliğinden çok, tavuğun yumurtlama özelliğinin temasıyla kadına geçmesi isteği ile ve bu isteğinin gerçekleşmesi için tavuk pisliğinin üzerine oturularak tavuğun kuluçkaya yatmasının taklit edildiği düşünülebilir.

Araştırmamızda kaynak kişiler, bele bardak atma işleminin Karaman’da sık yapıldığını, bu işlemde önce çocuğu olmayan kadının eskiden “kazana konduğunu” belirtmişlerdir. Bir insan boyunda kazılan bir çukura ateş yakıldığını, daha önceden toplanan ebeğümeci, ceviz yaprağı, ısırgan otu ve başka otlar sıcak suda haşlandıktan sonra inek pisliği ile birlikte bu çukurun içine konduğunu, kısır kadın ya da erkeğin bu çukurda 1-2 saat bekletildiğini duyduklarını ancak artık bu işlemi yapanların olmadığını açıklamışlardır.

Tablo VIII. Bebeğin tuzlanması ile ilgili geleneksel inanç ve uygulamaların dağılımı (n=195).

Uygulamalar*	n	%
Bebek ter kokmasının diye tuzlanır	113	57.9
Bebek, ilerde yakalanabileceği hastalıklardan arındırılması için tuzlanır	87	44.6
Bebek, teninin güzel ve düzgün olması için tuzlanır	66	33.8
Bebeğin koltuk altı, kasıkları, boynu gibi en çok terleyen bölgeleri tuzlanır	115	58.9
Ailedeki en yaşlı ve hatırı sayılan bir kadın bebeği tuzlamalıdır	56	28.7
Diğer (İlk yıkama suyuna tuz ile birlikte şifalı bitkiler de konur, tuzladıktan sonra bebek belenip 1 saat bekletilir, tuzlandıktan sonra bebeğin diline bal sürülür vb)	88	45.1

*Kaynak kişiler, birden fazla cevap vermişlerdir.

Tablo IX. Bebeğin kundaklanması ve “höllük beleme” ile ilgili geleneksel inanç ve uygulamaların dağılımı (n=195).

Uygulamalar*	n	%
Elleri ve ayakları sıkıca sarılan bebek daha hızlı gelişir	99	50.7
Kundak ne kadar sıkı olursa, bebeğin kasları da o kadar sıkı olur	86	44.1
Kundağa sarılan bebeğin bacakları düzgün olur	129	66.1
Kundağa sarılan bebeğin boyu uzun olur	106	54.3
Kundağın üzerine bebeğin başı da sımsıkı sarılırsa kafası “yelli” olmaz, akıllı olur	77	39.4
Kundak bezine höllük toprağı sarılırsa bebek sıcacık uyur, huzursuz olmaz, ağlamaz	71	36.4
Höllük toprağı ateş ile kavrulur; çünkü ateş kötülükleri giderir, pislikleri temizler, mikropları öldürür	34	17.4
Höllüğe belenen bebekte pişik olmaz	31	15.8
Diğer (Kundak ile birlikte kafası sarılan bebek kepçe kulaklı olmaz, höllük toprağı demir saca kavrulur çünkü cinler demirden korkar vb)	26	13.3

*Kaynak kişiler, birden fazla cevap vermişlerdir

Araştırmamıza katılan kadınların %36.9'u, çocuğu olmayan kadınların kaplıcaya gittiğini belirtmektedirler. Kaynak kişiler, kaplıcaya gidilip yedi gün boyunca kaplıcada kalındığını, her gün üç kere suya girme koşulu ile 21 defa suya girildiğini, suya her girişte mikropların biraz daha azaldığına ve çocuk yuvasının sağlaştığına inanıldığını belirtmişlerdir. Çocuk sahibi olmak isteyen kadın, kaplıcaya tek başına gitmemekte, mutlaka yanında kendisine yardım edecek birisi olduğunu, çünkü kadının sudan çıktığında sımsıkı giyinmesi gerektiğini ve hemen yatması gerektiğini açıklamışlardır. Çalışmamıza kaynaklık eden kadınlar, gelinin kaplıcadan döndükten sonra evinde de fazla iş yapmaması gerektiğini, hep dinlenmesi durumunda çocuk sahibi olabileceğini belirtmişlerdir.

Gebelik öncesinde tercih edilen cinsiyette bebek olması için adak ve kurban adama, hocalara başvurma, muska ve tılsım yazdırma, cinsel birleşme sırasında kadının sağ taraftan yatıp sağ taraftan kalkma, gelinin yatağına oğlan çocuğu yuvarlama, evlendiği gün kadının kucağına oğlan çocuğu verme, oğlan doğuruncaya kadar doğum yapma gibi uygulamalara rastlanmaktadır.¹²⁻¹⁴ Bizim araştırmamızdaki bulgular ile bu araştırmanın bulguları birbirine benzemektedir. Diğer araştırma bulgularına ek olarak çalışma grubundaki kadınların %77.9'u “gebe kadının alyansı alınarak ipe bağlanır ve el bileğinin üstünde hareketsizce tutulur, alyans daire şeklinde dönerse kız, yatay hareket ederse erkek olur” tarzındaki uygulamanın Karaman ve yöresinde çok yaygın olarak yapıldığını belirtmişlerdir.

İlk doğan çocuğun erkek olmasını istemenin Anadolu'da yaygın bir görüş olduğunu vurgulayan çalışmalar bulunmaktadır.¹²⁻²⁴ Aileden başlayarak topluma kadar genişleyen bu istek sonucu, anne adayları bebeğinin cinsiyetini etkileyeceğine inandığı birtakım inançlara sahip olabilmektedir. Bu inançlar geleneklerle kuşaktan kuşağa aktarılarak etkilerini sürdürmektedirler.^{12,18,22} Gebelik öncesinde tercih edilen cinsiyetin olması için adak ve kurban adama, hocalara başvurma, muska ve tılsım yazdırma, cinsel birleşme sırasında kadının sağ taraftan yatıp sağ taraftan kalkma, gelinin yatağına oğlan çocuğu yuvarlama, evlendiği gün kadının kucağına erkek çocuğu verme, erkek bebek doğuncaya kadar doğum yapma gibi uygulamalara rastlanmaktadır.^{12,14}

Ataerkil aile yapısı içerisinde erkek çocuğa baba ocağını devam ettirme, ailenin soyadını sürdürme, yaşlılıklarında anne ve babanın bakımını üstlenme gibi çeşitli sorumluluklar yüklenmesi, aile içinde kız çocuktan daha üstün tutulmasına ve daha çok tercih edilmesine sebep olabilmektedir. Anadolu'nun çoğu yöresinde erkek çocuğu olan baba, köye davul getirmekte ve üç beş gün köylüler ile beraber şenlik yapılmaktadır. Erkek çocuğu olan babayı herkes kutlamakta, ancak kız çocuğu olan bu saygıyı görememektedir.^{16,18,24} Geleneksel kültürde kız çocuk olsun diye fazla bir çaba olmamakta, ancak erkek çocuk sahibi olmak bir ayrıcalık kabul edilebilmektedir. Kadınlar, erkek doğurup toplumda ve ailesinde saygın bir yer edinmek için çeşitli çarelere başvurmuşlardır.¹² Çalışma grubumuzdaki kadınların çoğunluğu erkek çocuk sahibi olmak için çeşitli şekillerde

Tablo X. Göbek bakımı ile ilgili geleneksel inanç ve uygulamaların dağılımı (n=195).

Uygulamalar*	n	%
Bebeğin göbeği uzun kesilirse, ömrü de uzun olur	53	27.1
Bebeğin göbeği kuruduktan sonra nereye atılırsa/gömülürse çocuk ileride o mesleğe sahip olur	101	51.7
Kuruyan göbek evde bir yere gömülürse bebek evde ya da eve yakın bir yerlerde kalır	61	31.2
Göbek kesilirken, evdeki büyüklerden birinin ya da hatırı sayılan birinin adı konur, buna “göbek adı” denir	97	49.7
Göbek kesilirken kullanılan alet (makas, taş, bıçak vb) bol akan suda yıkanır, böylece bebeğin su gibi akan bereketli bir ömrü olur	53	27.1
Bebeğin göbeği makas, jilet veya bıçakla kesilir	135	69.2
Zeytinyağı ile göbek yağlanır, süt kaymağı ya da pise sürülür	96	49.2
Kız bebeklerin göbeği evine bağlı, temiz olsun diye evin içine gömülür	127	65.1
Terzi olsun diye dikiş makinesinin çekmecesine konur	112	57.4
Güleryüzlü olması için gül ağacının dibine gömülür	91	46.6
Göbeğe tatlı dilli, işleri bereketli ve herkes tarafından bilge kabul edilen birisi tükürür	66	33.8
Göbeğin iltihaplanmaması ve çabuk kuruması için penisilin tozu dökülür	87	44.6
Erkek çocuğun göbeği zengin olsun, çok hayvan sahibi olsun diye ahırın ortasına gömülür		
Kuruyan göbek dama (tavana) atılırsa çocuk ömründe hep yükseklerde olur, başarılı olur	47	24.1
Diğer (Göbeğe çıra külü dökülür, göbeğin kesildiği alet annesinin yatağı altına konur, göbek 1 haftadan erken kurursa bebeğin ömrü kısa olur, adetli kadınlar göbeğine ellemez, bebeğin altını değiştirmez vb)	31	15.8

* Kaynak kişiler, birden fazla cevap vermişlerdir

adıklar adandığını, gebenin hep erkek çocuklara bakmasının sağlandığı, erkek bebek olması için hacdan getirilen buğday ve kurutulmuş deve eti yendiğini, zezem içildiğini de belirtmişlerdir. Kız bebek isteyenlerin; karnında bebeğin hareketlerini hisseden kadının, gebeliğin sonuna kadar sadece kız çocuklarına baktığını; art arda oğlu olan bir annenin kız çocuğu istediği zaman hocaya gidip muska yazdırdığını ve adak adadığını, yatır ziyaretleri yapıp dua ettiğini; gebeliğin ilk günlerinde kadının eşinin bir duayı kadının karnına basarak okuduğunu ve kız istediğini; Karaman’a bağlı bir çok köyde de bir meyveli ağaca taş atarak “oğlanı boşladım, kıza başladım” dediklerinde kız bebekleri olacağına inanma gibi fonksiyonel olmayan inançları olduğunu belirtmişlerdir.

Geleneksel uygulamalar arasında kadın ve çevresindekiler, gebe kadının vücudundaki değişiklikleri kadının baktığı, yediği ya da yaptıklarıyla ilişkilendirmektedir. Çalışma grubumuzdaki kadınlar, gebe kadının akşam namazından sonra kapı önüne, eşige, evin girişine oturması uygun olmadığını belirtmişlerdir. Yaygın bir inanışta o bölgelerde

cinler, periler oturur; eğer gebe kadın o bölgeye oturursa orada bulunan cinleri rahatsız eder. Sonra da o cinler gebe kadını ya da çocuğu rahatsız eder ya da doğumdan sonra çocuğu alıp kaçırır şeklindeki inanç yaygındır. Kaynak kişiler “gebe kadın cenaze evine gitmez; ateşe su dökerek söndürmez; gece dışarıya sıcak su dökmeyiz” ifadeleri ile gebenin yaptığı davranışların geleneksel olarak sürdürüldüğünü belirtmişlerdir.

Kolay doğum için doğum odasına kimsenin alınmaması uygulaması, bazı araştırma bulgularında belirtilmiştir. Doğum odasına yabancı insan alınmamasının yanısıra kötü ruhlara sahip “kırklı” kişilerin girmesi de önlenmektedir. Odaya “kırklı” kadın girerse doğumun çok zor olacağına, çocuğun ölebileceğine inanılmaktadır.^{1,4,6,8,15} Doğumun kolay olması için Karaman’da yapılan bir uygulamada, kadın su veya eşik üzerinden ya da hafif bir yükseklikten atılır. Suyun akıcılığı özelliği olduğundan, kadın atlayarak, su ile, suyun akıcılık gücü ile temas geçer. Bu güç anneden bebeğe geçer ve doğumun kolaylaştığına inanılır. Eşikten atılmasının nedeni ise eşigin,

Tablo XI. Sarılık (sarı basması, sarı basması) ile ilgili geleneksel inanç ve uygulamaların dağılımı (n=195).

Uygulamalar*	n	%
Çocuğa altın takılır	82	42
Kundak olarak sarı bez bağlanır, sarı yazma örtülür	108	55.3
Çocuğa doğumdan sonra şekerli su içirilir	57	29.2
Sarı renkli kıyafetleri giydirilir	67	34.3
Çocuk ocağa götürülür, kaşının arasına jilet attırılır, üç Cuma günü bu işlem tekrarlanır	29	14.8
Çocuğun kulak arkası veya dilaltı biraz kesilir	9	4.6
Gelincik suyu ile bebek yıkanır	15	7.6
Çocuğun sarılığını gidermek için, ocağa gidilir. Ocaklı bir kadın çocuğun eline kırmızı ip, gül ağacına da sarı ip bağlar. İpler üç dört gün kalır, sonra çocuk iyileşir.	29	14.8
Diğer (Bebeğin bileklerine ve boynuna sarı iplik bağlanır; bebeğin kulaklarının arkası kesilir, buradan akan kan bebeğin gözlerine damlatılır, bu uygulamadan sonra sarılık hemen geçer vb)	21	10.7

*Kaynak kişiler, birden fazla cevap vermişlerdir

evin son sınırı olduğuna inanılmasıdır. Eşikten atlamakla çocuğun rahimden ayrılarak dünyaya gelişini hızlandırmak istemektedirler. Eşiği atlamak suretiyle yapılan taklit, çocuğun zor doğumuna neden olan engelden de kurtulmasını sağlar. Karaman'da doğumun kolay olması için en sık başvurulan yöntem olarak, çalışmaya katılan kadınlar zeytinyağı ile kadının genital bölgesinin zeytinyağ ile ovulduğunu da belirtmişlerdir.

Lohusalık döneminde 40 gün kadının kanaması olduğu için, kadın kirli sayılmaktadır. Bu süre bitene kadar cinsel ilişkiye girmesine izin verilmez.²⁵ Zambiya'da kadınlar doğumdan sonraki 3-7 ay boyunca cinsel ilişkiye girerse doğum humması olacağı, ilişki sonrası bu hastalığın erkeğe geçeceğine inanılmaktadır. Benzer uygulama Tayland kültüründe de görülmektedir. Lohusa kadın 30 gün cinsel ilişkiye girmemekte, bu dönemi dinlenerek geçirmekte, kanaması durduktan sonra cinsel ilişki konusunda normal duruma geçebilmektedir.¹⁹ Türk kültüründe lohusa diyeti bol kalorili, proteinli ve sulu bir diyettir. İran'da doğum sonu dönemde lohusa kadına Türk kültüründe olduğu gibi bol kalorili ve yağlı besinler verilmektedir.⁶ Hint, Çin, Tayland ve Guatemala kültürlerinde diyet temel olarak "ying-yang" dengesini sürdürmeye yöneliktir. "Ying-Yang" teorisi zıt güçlerin dengesi üzerine kuruludur. Gebelik sıcak bir dönem olarak kabul edilerek gebe kadından soğuk besinler yemesi istenirken, doğum sonu dönemde kadın doğumla birlikte sıcaklık kaybettiği için bu dönemde sıcak besinler alması gerekmektedir.²⁰

Karaman'da "alkarısı" inanmalarının oldukça yaygın olduğu görülmektedir. Kaynak kişilerden bazıları "alkarısı" denen hayali varlığı gördüklerini söyleyerek, görüntüyü tanımlamaya çalışmışlardır. Yeni doğum yapmış lohusa kadınlara görünen; onların korkmasına, hasta olmasına, hatta ölmelerine neden olan kötü kadın veya cin'in; yeni doğmuş bebeklere de zarar verdiğine inanılmaktadır. Aslında "alkarısı" inanmalarının gerçek yaşam ve bilimle ilgisi araştırıldığında tıpta ve psikolojideki "doğum sonrası depresyonu" ile ilgili bir inanma olduğu anlaşılmaktadır.¹⁵ Japonya'da yapılan bir çalışmada lohusalık dönemindeki Japon kadınlarda doğum sonrası görülen depresyon, hüznün ve bunalım gibi duygudurum semptomlarının dünya genelindeki literatüre göre çok düşük oranlarda olduğu ve bunun geleneksel bir toplum olma, güçlü sosyal ve ailevi destek unsurlarına sahip olma ile ilişkili olduğu açıklanmıştır.²⁶ Alptekin²⁷ araştırmasında alkarısını yakalayanların evi "albasması ocağı" adını aldığı, doğum yapan kadınların bu evi ziyaret ettiğini, kendilerine de albasması için evin ocağından kül aldıklarını belirtmektedir. Alman folklorunda; bir insana hizmet eden "peri ya da ev cin'i", İngilizlerin "brownie" dedikleri iyi huylu peri vardır. Kırdan yaşayanına ise "bogart" denmektedir; "kobald" ise arkadaşça davranabilir ancak yardımsever değildir, kobald'ın öfkесinin ise büyük bir kap dolusu süt ve yiyeceğin dindirdiğine inanılmaktadır.¹⁵

Araştırmaya katılan kadınların %63'ü doğum sonu dönemde bebeklerini tuzladıklarını

Tablo XII. Bebeğin “aydaş” olması ile ilgili geleneksel inanç ve uygulamaların dağılımı (n=195).

Uygulamalar*	n	%
Bebek ilk 3 ay içinde “palazlanmazsa” aydaş olmuş demektir	72	36.9
Aydaş çocuk “Demirgöynek” türbesine götürülür, türbede 7 kere Cin Süresi okunur, çıkışta hiç kimse ile kelam etmeden 7 yetime sadaka verilir	78	40
Aydaş çocuk hocaya götürülüp muska yazdırılır, banyo haricinde bu muska çocuk okula gidene kadar hiç çıkarılmaz	43	22
Aydaş çocuk mezarlığın etrafında 3 kez dualar okuyarak dolaştırılır	81	41.5
Karaman’daki Yeşildere Köyündeki Ocak’a götürülür, orada çocuğa mayalı ekmeğe yedirilir, çıkınca bir fakir sevindirilirse aydaş iyileşir	98	50.2
Aydaş çocuk Mevlana Türbesi veya Karaman’daki Mevlana’nın annesi, eşi ve çocuğunun mezarının bulunduğu Aktekte Camiisi ziyaretine götürülüp sadaka verilir	47	24.1
Diğer (Aydaş çocuk yaşlı bir ağacın altından dualarla geçirilip ağacın altında pişmiş bir aş yedirilir, dikenli gül ağacının altından geçirilir; bir kalburun üstüne kıldan örtülmüş şerit konur, dualar okunur vb)	21	10.7

*Kaynak kişiler, birden fazla cevap vermişlerdir

belirtmişlerdir. Tuzlama geleneği, bebeğin cildinin hassaslığı düşünüldüğünde bebekte ağrıya, deride kızarıklığa ve derinin bütünlüğünün bozulmasına neden olabilecek bir uygulama olarak düşünülebilir. Araştırmaya katılan kadınlar, tuzlanan vücudun daha sıkı ve pişmiş olacağına ve tuzlanmış bedende meydana gelebilecek yaraların daha çabuk iyileşeceğine yönelik inançların yaygın olduğunu belirtmişlerdir. Bir çalışmada Kıbrıs, Dobruca, Gaqavuz, Türkistan, Kırgız, Kazak Türklerinde tuzlama işi yapılış yöntemi ve yapılış amacı aynıdır.²⁸ Başka bir çalışmada da çocuğun tuzlanması amacıyla hazırlanan tuz kabının içerisine, çocuğun tatlı dilli olması, hayatının tatlı geçmesi amacıyla bir tutam şeker veya bir kaşık bal da konduğunu belirtmektedir.¹² Bazı çalışmalarda bebek doğduğunda yüzü kara ise “karamih” hastası olduğuna inanıldığından bebeğin üzüm pekmesine belendiğini belirtmektedir.^{1,4,7,9,16,21} Bebek doğduktan sonra yapılan tuzlama uygulaması hakkında yapılan bir çok çalışmada, tuzlama uygulamasının bebeğin çabuk gelişmesine, iyileşmesine yardımcı olduğu, tuzlanmayan çocuğun ileride ayaklarının kokacağına, koltuk altlarında pişik olacağına inanıldığı ifade edilmektedir.^{28,29}

Gülhane Askeri Hastanesi’nde yenidoğanlarda farklı göbek bakımı uygulamalarının göbek düşme zamanı ve diğer klinik sonuçlar üzerine etkilerinin değerlendirilmesi konulu yapılan bir çalışmada, yenidoğanlarda sadece steril gazlı bezle yapılan göbek bakım uygulamasının yeterli olduğu ortaya konmuştur.³⁰ Anadolu’nun farklı yörelerinde yapılan çalışmalara benzer nitelikte, bizim çalışmamızda da bebeğin

göbek bakımına ilişkin uygulamaların, artık yararına inanılmasa bile geleneksel olarak sürdürüldüğü görülmektedir. Hastane şartlarında olmayıp evde ya da kırsal alanda doğum yapan kadınlar, bebeğin göbeğini makas, jilet veya bıçakla kesmektedir. Erkek çocuğun göbeğinin balta, kız çocuğun ise orak üzerinde kesilmesi uğurlu sayılmaktadır. Bazı yörelerde göbek kesiminde kullanılan alet akarsuda yıkanıp annenin yastığının altına konmaktadır. Çocuğun göbeğinin uzun kesilmesi gerektiğine inanılmaktadır, çünkü halk arasında göbeği uzun kesilen bebeğin sesinin ilerde güzel sesli olacağına dair bir inanç vardır.^{1,21,23} Dore ve arkadaşlarının²⁶ yaptıkları çalışmada, alkol ve göbek güdüğünün doğal olarak kurumaya bırakıldığı iki uygulamayı göbek düşme zamanı ve göbek iltihabı bakımından değerlendirmişler; göbek güdüğünün doğal olarak kurumaya bırakıldığı grupta göbek düşme zamanının ortalama sekiz gün, alkol ile göbek bakımı uygulanan grupta dokuz gün olarak bulmuşlardır. Bu çalışmada da göbeğin temiz tutulması dışında başka hiçbir işleme gerek olmadığı vurgulanmaktadır.²⁶

Çetinkaya ve arkadaşlarının¹⁶ yaptıkları çalışmada doğum sonu dönemde yeni doğanın sağlığı ile ilgili geleneksel uygulamalar içerisinde dördüncü sırada “yeni doğan sarılık olmasın diye yüzüne sarı yazma örtülür” (%70.7) uygulaması saptanmıştır. Geçkil ve arkadaşlarının²² Adıyaman’da annelerin %89’unun sarı örtü örtme uygulamasını yaptıklarını bildirmişlerdir. Biltekin ve arkadaşlarının¹⁰ araştırmalarında annelerin bebek sarılık olmasın diye en sık uygulanan yöntemin

(%67) bebeğe sarı bez bağlanması olduğunu belirtmektedirler. Şenol ve arkadaşlarının¹¹ yaptıkları çalışmada araştırma grubundakilerin %54.5'inin sarılıktan bebeği korumak için bebeğin yüzüne sarı yazma örttüklerini belirlemişlerdir. Özyazıcıoğlu ve arkadaşlarının⁷ Erzurum ilinde annelerin %41.8'inin bebeğe sarı giysiler giydirmeye konusunda geleneksel bir uygulamayı sürdürdüklerini bildirmişlerdir. Çalışmalarda kültürel ve bölgesel olarak oransal farklılıklar olmasına rağmen "yeni doğan sarılık olmasın diye yüzüne sarı yazma örtülür" uygulamasının ülkemizde oldukça yaygın olduğu görülmektedir. Bizim çalışmamızda, yenidoğan sarılığında geleneksel yöntemleri uygulayıp uygulamadığı sorulan annelerin %67'si bu yöntemlerden herhangi birini ya da birkaçını uyguladığını belirtmiştir.

Karaman'da Demirgöynek Türbesi, zayıf ve cılız çocukların götürüldüğü bir ziyaret yeridir. Bu türbe ziyaretinden sonra aydaş çocuğun iyileştiği konuşulur. Araştırmamıza katılan kadınlardan 59'u (%30.2) kendi çocuğunu/yakınını Demirgöynek Türbesine götürdükten sonra çocuğun "palazlandığını" belirtmişlerdir.

Bulgaristan'da yedi yaşına kadar yürüyemeyen hastalıklı çocuklara "aydaş" adı verilmektedir Tire'de cılız ve hasta çocuklar "ya ölsün, ya olsun" düşüncesiyle mezara atılmaktadır. Narlıdere'de cılız hastalıklı çocukları güçlendirmek için; iki yaşlı kadın karşılıklı konuşmadan sonra çocuğu bir kazanda kaynatma taklidi yaparlar. Isparta'da çocuk Abdülkadir türbesindeki delikli taştan "al çürüğü ver sağı" diyerek geçirilir. Palazlanamayıp yürüyemeyen çocuğun çabuk yürümesi için "saldım salaya, yalvardım Mevla'ya, yürüsün Cumaya" denir ve yeni doğan aya karşı, çocuk sallanır. Aydaş olduğu için konuşmayan çocuklara Yörükler deve çanından su içirir. Aydaş olduğu için geç konuşan çocuk için; cami anahtarıyla çocuğun ağzı açtırılır. Kurban bayramında yedi kurban dili toplanıp çocuğa yedirilir. Aydaş çocuk kolay yürüsün diye, kasıklarına yumurta beyazı sürülür, aşure tasıyla su içirilir. Bir kalburun üstüne kıldan örtülmüş şerit konur, dualar okunur.⁴

Sonuç olarak bu çalışmada Karaman ilinde gebelik, doğum, lohusalık ve bebek bakımı ile ilgili geleneksel inanç ve uygulamalar incelenmiş, bazı geleneksel uygulamaların kadın

ve bebek sağlığını ne derecede etkilediği ortaya konmaya çalışılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda; kadınlara doğum öncesi dönemden başlayarak gebelik, doğum, lohusalık, bebek bakımı konularında eğitim verilmesi, gebelerin daha sık takip edilerek yanlış geleneksel uygulamalar ve inanışlar konusunda bilgilendirilmesi, verilecek olan eğitimlerde genç, eğitim düzeyi düşük annelere öncelik verilmesi ve eğitimlerin sürekli ve düzenli yapılması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

1. Acıpayamalı O. Türkiye'de doğumla ilgili adet ve inanmaların etnolojik etüdü. Ankara: Sevinç Matbaası, 1974: 52-91.
2. Akin J, Griffin C, Guilkey D, Popkin B. The demand for primary health care services in the Bicol region of the Philippines. JSTOR 1996; 34: 25-32. <http://www.jstor.org/pss/1153731>
3. Charpak N, Ruiz-Peláez JG, Figueroa de CZ, Charpak Y. Kangaroo mother versus traditional care for newborn infants ≤ 2000 grams: a randomized, controlled trial. Pediatrics 1997; 100: 682-688.
4. Başçetinçelik A. Adana halk kültüründe kırk basması-nazar-kırklama. Adana: Altın Koza Yayınları, 2009: 11-59.
5. Çakırer N, Çalışkan Z. Nevşehir ili Ağılı Köyünde gebelik, doğum ve lohusalığa ilişkin geleneksel inanç ve uygulamalar. Taf Preventive Medicine Bulletin 2010; 9: 343-348.
6. Özsoy SA, Katabi V. A comparison of traditional practices used in pregnancy, labour and the postpartum period among women in Turkey and Iran. Midwifery 2008; 24: 291-300.
7. Özyazıcıoğlu N, Polat S. 12 aylık çocuğu olan annelerin çocuk bakımına ilişkin başvurdukları geleneksel uygulamalar. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 2005; 8: 63-71.
8. Katebi V. İki farklı ülkede ve farklı kültürlerde yaşayan 15 yaş üzeri evli kadınların gebelik, doğum ve lohusalığa ilişkin geleneksel uygulamaların incelenmesi. Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2002.
9. Samlı G, Kara B, Cöbek S, Samlı B, Sarper N, Gökalp A. Annelerin emzirme ve süt çocuğu beslenmesi konusundaki bilgi, inanış ve uygulamaları: niteliksel bir araştırma. Marmara Med J 2006; 19: 13-20.
10. Biltekin Ö, Boran ÖD, Denkli MD, Yalçınkaya S. Naldöken Sağlık Ocağı bölgesinde 0-11 aylık bebeği olan annelerin doğum öncesi dönem ve bebek bakımında geleneksel uygulamaları. STED 2004; 13: 166-169.
11. Şenol V, Ünal D, Çetinkaya F, Öztürk Y. Kayseri İlinde halk ebeliği ile ilgili geleneksel uygulamalar. Klinik Gelişim 2004; 17: 47-55.
12. Teke E. Osmaniye'de doğumla ilgili inanç ve uygulamalar. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.

13. Yoshida K, Yamashita M, Ueda M, Tashiro N. Postnatal depression in Japanese mothers and the reconsideration of "Satogaeri bunben". *Pediatr Int* 2001; 43: 189-193.
14. Ersoy E. Cinsiyet kültürü içerisinde kadın ve erkek kimliği (Malatya örneği). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2009; 19: 209-230.
15. Çevirme H, Sayan A. Alkarısı inanmaları ve bilim. *Millî Folklor* 2005; 17: 67-72.
16. Çetinkaya A, Özmen D, Cambaz S. Manisa'da çocuğu olan 15-49 yaş kadınların doğum sonu dönemde yenidoğan sağlığı ile ilgili geleneksel uygulamaları. *Celal Bayar Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 2008; 12: 39-46.
17. Belsky J. The interrelation parental and spousal behavior during infancy in traditional nuclear families: an exploratory analysis. *J Marriage Fam* 1979; 41: 749-755.
18. Erbil N, Sağlam G. Gebelikte bebeğin cinsiyetini belirleme ve tahmin etmeye ilişkin geleneksel inanç, uygulamalar ve bazı sosyo-demografik özelliklerle ilişkisi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 2010; 7: 347-359. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>
19. Bozkuş-Eğri G, Konak A. Traditional belief related to postpartum period and samples for practises from Turkey and the world. *ZfWT* 2011; 3: 143-152.
20. Choudhry UK. Traditional practices of women from India: pregnancy, childbirth, and newborn care. *J Obstet Gynecol Neonatal Nurs* 1997; 26: 533-539.
21. Eğri G, Gölbaşı Z. 15-49 yaş grubu evli kadınların doğum sonu dönemde bebek bakımına yönelik geleneksel uygulamaları. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni* 2007; 6: 313-320.
22. Geçkil E, Şahin T, Ege E. Traditional postpartum practices of women and infants and the factors influencing such practices in South Eastern Turkey. *Midwifery* 2009; 25: 62-71.
23. Hotun N, Boyraz S, Şeremet S, Erdem S, Durmuş H. İstanbul ili Halkalı Sağlık Ocağına bağlı iki mahallede 0-12 aylık bebek beslenmesine ilişkin annelerin bilgi düzeyleri ve verilen eğitimin etkinliğinin değerlendirilmesi. İstanbul: 1. Ulusal Ana-Çocuk Sağlığı Sempozyumu, 1989.
24. Yalman-Yalın AR. Cenupta Türkmen oymakları I. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993: 256.
25. Yıldırım A. Gebelikte cinsellik. 1999. <http://www.ttb.org.tr/sted/sted1299/st12992.html> (Erişim tarihi: 10.02.2011).
26. Dore S, Buchan D, Coulas S, et al. Alcohol versus natural drying for newborn cord care. *J Obstet Gynecol Newborn Nurs* 1998; 27: 621-627.
27. Alptekin AB. Fırat Havzası Efsaneleri. Antakya: Eğitim Yayın Dağıtım, 1993: 126-133.
28. Aça M. Türk halk geleneğindeki doğum sonrası uygulamalara bir örnek: tuzlama. *Millî Folklor Dergisi* 2001; 13: 52-93.
29. Başal A. Türkiye'de doğum öncesi, doğum ve doğum sonrası çocuk gelişimi ve eğitimine ilişkin gelenek, görenek ve inançlar. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2006; 1: 45-70. <http://kutuphane.uludag.edu.tr/univder/uufader.htm>
30. Kul M, Gürsel O, Gülgün M, Kesik V, Sarıcı SÜ, Alpay F. Sağlıklı term yenidoğanlarda farklı göbek bakımı uygulamalarının göbek düşme zamanı ve diğer klinik sonuçlar üzerine etkilerinin değerlendirilmesi. *Türk Pediatri Arşivi* 2005; 40: 227- 231.